

КпН, є надрами. По-друге, КпН, який введено в дію 31 серпня 1994 р., поділив корисні копалини, за своїм значенням, на загальнодержавного та місцевого значення, а ЦК, що набув чинності з 1 січня 2004 р., використав термін «загальнопоширені корисні копалини», який вживався у Кодексі Української РСР про надра (введений в дію з 1 листопада 1976 р. та втратив чинність 27 липня 1994 р.). По-третє, надаючи право використовувати «корисні копалини, а також інші корисні властивості землі», припустимим є висновок про те, що ЗК відносить копалини до ресурсів землі.

Проте розглядаючи корисні копалини як природні мінеральні утворення органічного і неорганічного походження у надрах, на поверхні землі, у джерелах вод і газів, на дні водоймищ, слід звернути увагу на очевидно неоднозначне розуміння поняття «земля». Дійсно, одним з класифікаційних критеріїв поділу корисних копалин є умови їх утворення, за якими розрізняють глибинні (ендогенні) та поверхневі (екзогенні) корисні копалини. Останні утворюються під дією геологічних процесів, зокрема — у ході тривалих змін гірських порід по мірі їх переміщення, виносу і розчинення частини речовини ґрунтовими водами з надр до поверхні (ґрунтової оболонки) Землі (планети).

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в агропромисловому комплексі : Закон України від 08.12.2015 р. № 867-VIII // Офіційний вісник України. — 2016. — № 3. — Ст. 147.

Кобецька Надія Романівна,

д. ю. н., професор, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ЩОДО РІЗНОВИДІВ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Сучасні прояви освоєння, вилучення, впливу на природоресурсну матерію урізноманітнюються у зв'язку з розширенням та урізноманітненням інтересів людини, суспільства щодо використання природних ресурсів. Відповідно, змінюється характер, цільова спрямованість, об'єктний склад відносин спеціального природокористування, що впливає на вибір системи правових засобів регулювання відповідних відносин та вносить корективи в систему різновидів використання природних ресурсів. У наукових дослідженнях переосмислюються підходи

до розуміння природних ресурсів як об'єктів екологічного права, виокремлюється матеріальна та нематеріальна їх складова, обґрунтовується розширення їх системи та включення до неї природних ресурсів континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, рекреаційних, лікувальних природних ресурсів, ландшафтних природних ресурсів, ресурсів біорізноманіття, біологічних, генетичних природних ресурсів тощо. В. І. Андрейцев акцентує увагу на перспективах розвитку правового регулювання природоресурсних відносин з огляду на можливість використання не лише відповідних природних ресурсів, а й їх властивостей, які сприяють повноцінній життєдіяльності людини, і, відповідно спрямованість на задоволення не лише господарських, матеріальних, але й духовних інтелектуальних потреб, зокрема, оздоровчих, рекреаційних, виховних, культурно-освітніх, науково-дослідних тощо [1, с. 214].

У системі спеціального природокористування виокремлюються нові види. Так, А. Г. Бобкова веде мову про господарське природокористування [2], а також обґрунтовує можливість поряд з іншими видами відносин виокремити використання природних ресурсів для провадження екологічного підприємництва і пропонує закріпити цю спеціальну мету (види) в ресурсних законах [3, с. 238–239]. І. В. Олещенко звертає увагу на особливості діяльності щодо використання природних ресурсів, що не має на меті одержання прибутку і по суті не є спеціальним природокористуванням, а здійснюється для збереження та примноження тих чи інших природних ресурсів (наприклад, санітарно-оздоровчі заходи в лісах) [4, с. 145]. Ще в 1990 році О. І. Красовим була висловлена пропозиція закріпити як самостійний вид права лісокористування — право середовищеутворюючого лісокористування, до змісту якого, насамперед, входило б регулювання лісогосподарського процесу, який здійснюють підприємства, що ведуть лісове господарство [5, с. 29–30].

Нових граней набуває регламентація природокористування в законодавчих актах. Особливий підхід до визначення видів водокористування застосований у Водному кодексі України (ст. 48). У ньому перераховані види робіт, що пов'язані з водокористуванням, але які не належать до спеціального водокористування. Разом з тим окремі законодавчі акти еколого-господарського характеру необґрунтовано розширюють зміст тих чи інших видів використання природних ресурсів, включаючи до них дії (діяльність), яка не має відношення до використання природних ресурсів. Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» визначає поняття «промислове рибальство (промисел)» як вид спеціального використання водних біоресурсів (вилучення, приймання, переробка, зберігання, транспортування тощо, у тому числі постачання палива, води, тари, продовольства для функціонування суден флоту рибної

промисловості та їх екіпажів — виділено авт.) у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), у тому числі у водах, що знаходяться за межами юрисдикції України (ст. 1). Такий підхід є неприйнятним, нівелює суть і особливості використання природних ресурсів, підпорядковує його традиційним механізмам регулювання господарської діяльності. Варто нагадати, що раніше діюче законодавство визначало промислове рибальство як вид спеціального використання водних живих ресурсів, які перебувають у стані природної волі, шляхом їх вилучення (вилову, добування, збирання) із природного середовища з метою задоволення потреб населення і народного господарства (п. 3 Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.09.1996 р. № 1192).

Традиційний правовий режим спеціального природокористування, представлений в природоресурсному законодавстві, сьогодні зазнає змін та потребує оновлення, в тому числі в частині виокремлення різновидів використання природних ресурсів та доповнення їх наступними класифікаційними групами:

I. За метою, характером, обсягами, наслідками використання природних ресурсів:

— використання природних ресурсів для здійснення природоресурсних видів господарсько-промислової діяльності (видобування корисних копалин, заготівля деревини, промислове рибальство);

— використання природних ресурсів для здійснення інших видів діяльності, які або не носять характеру комерційної, як наприклад наукова, освітньо-виховна (вилучення диких тварин у науководослідних цілях, добування об'єктів, які занесені до Червоної книги України), або діяльності, що за своїм характером не пов'язана з господарським освоєнням природних ресурсів, не здійснюється у великих промислових масштабах (полювання, заготівля другорядних лісових матеріалів, побічні лісокористування);

— використання природних ресурсів у процесі здійснення різних видів господарської діяльності, що негативно впливають на стан природних об'єктів, призводять до порушення їх якісного, кількісного, структурного стану (забір води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин);

— використання природних ресурсів під час здійснення заходів охорони, відтворення, оздоровлення довкілля та окремих природних об'єктів (санітарна рубка дерев, діагностичний відстріл диких тварин, меліоративний вилів водних біоресурсів);

— комплексне природокористування, представлене сьогодні різновидами використання об'єктів та територій природно-заповідного фонду, використанням оздоровчих, рекреаційних ресурсів.

II. За особливостями правових титулів володіння природними об'єктами, підставами та порядком набуття права природокористування:

— природокористування, яке набувається на підставі розпорядчих актів державних органів та органів місцевого самоврядування (органів публічної адміністрації);

— використання природних ресурсів, право на здійснення якого надається на підставі волевиявлення інших, не державно-владних суб'єктів, що володіють відповідними частинами природних об'єктів на відповідних правових титулах (власників чи користувачів земельних ділянок, власників лісів, постійних лісокористувачів, якими є державні чи комунальні лісгосподарські підприємства, користувачів мисливських угідь тощо).

Представлені нові класифікаційні критерії та види передбачають оновлення механізмів правового регулювання відповідних відносин та мають слугувати основою подальших досліджень і перспектив вдосконалення природоресурсного законодавства.

Список використаних джерел

1. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія / В. І. Андрейцев. — Донецьк : Нац. гірн. ун-т, 2011. — 373 с.

2. Бобкова А. Г. Правове забезпечення використання природних ресурсів у сфері господарювання / А. Г. Бобкова // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи : зб. матеріалів круглого столу, 30–31 жовт. 2015 р. / за заг. ред. М. В. Шульги. — Харків : Оберіг, 2015. — С. 26–28.

3. Бобкова А. Г. Щодо правових засад використання природних ресурсів в екологічному підприємстві / А. Г. Бобкова // Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку : матеріали «круглого столу» (м. Київ, 27 трав. 2016 р.) / за ред. М. В. Краснової, Т. О. Коваленко. — Чернівці : Кондратьєв А. В., 2016. — С. 236–239.

4. Олещенко І. В. Перспективи уточнення сутності спеціального природокористування для посилення ефективності законодавства / І. В. Олещенко // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи : зб. матеріалів круглого столу, 30–31 жовт. 2015 р. / за заг. ред. М. В. Шульги. — Харків : Оберіг, 2015. — С. 144–146.

5. Крассов О. И. Право лесопользования в СССР / О. И. Крассов ; отв. ред. О. С. Колбасов. — Москва : Наука, 1990. — 238 с.